

دولت شیعی بنی عقیل

بنی عقیل شاخه ای از قبیله بزرگ عرب با نام «عامر بن صعصعه» بودند که پیش از ظهور اسلام از جزیره العرب برخاسته و به عراق و شام کوچ کردند. بخشی از ایشان در سرزمین جزیره در شمال عراق و میان دجله و فرات ساکن شده و تابع حمدانیان شدند.

بعد از وفات ناصر الدوله، زمانی که قدرت بنی حمدان رو به ضعف نهاد، بنی عقیل که از طوایف ساکن در منطقه میان موصل و جزیره بودند، بر موصل چیره شدند. محمد بن مسیب عقیلی نخستین امیر عقیلیان، بر موصل و مناطق اطراف آن امارت یافت. زهبی، محمد بن مسیب را شیعه مذهب می شناسد (تاریخ الاسلام: ۲۶۱/۲۷). شریف رضی نیز پس از وفات محمد بن مسیب (ابوالذواد) مرثیه ای برای وی سرود (دیوان الشریف الرضی: ۳۶۶/۱-۴۹۰).

مؤلف النجوم الزاهرة (۲۰۱/۴) نیز درباره حسام الدوله، مقلد بن مسیب - امیر عقیلی - ذیل وقایع سال ۳۹۱ عنوان می کند: «وفیه رفض فاحش». این عبارت کنایه از تشیع جدی این حاکم عقیلی است. ابن عماد حنبلی می نویسد: مقلد بن مسیب امیر موصل است و عرب خفاجه تابع وی هستند. او شعر نیکو دارد و رافضی است. سپس از قول وی اضافه می کند که می گفت نزد قبر رسول اللهبایست و از طرف او بگو: اگر این دو صاحب کفایت نبودند، حتما به زیارت تو می آمدم. سپس می گوید: شماری از شعرا از جمله شریف رضی در رثای او شعر می گفتند (شذرات الذهب فی اخبار من ذهب: ۴۸۹/۳-۴۹۰).

از آنجا که امرای بنی عقیل شیعه بودند، به برقراری ارتباط با فاطمیان تمایل داشتند و به حمایت از آنان می پرداختند (سلسله های اسلامی جدید: ۱۸۶). چنان که در دوره حکومت مسلم بن قریش که دامنه قلمرو عقیلیان فزونی یافت، این روابط نیز گسترده تر گشت. در این دوران قلمرو بنی عقیل از بغداد تا حلب گسترش پیدا کرد، اما سرانجام بنی عقیل در مقابله با حملات سلجوقیان، رهبری نظامی و سیاسی عراق، جزیره و شام را به امرای ترک واگذار کردند.

عقیلیان بعد از آنکه قدرت کلی خود را در عراق از دست دادند به سوی جنوب به مراتع پیشین خویش در شرق عربستان، در هجر و یمامه بازگشتند و در آنجا شاخه ای از شیوخ بنی عصفور را به وجود آوردند.

خاندان شیعی آل عصفور که از خاندان های شیعی مشهور بحرین به شمار می آیند، از نسل همین بنی عقیل هستند. این خاندان در حوالی میانه قرن هفتم هجری در شمار حاکمان بحرین بودند (ابن خلدون: ۴/۳، ۵/۱۳۰، ۱۱۳/۱۱۹) و در قرون اخیر تا روزگار ما نیز شخصیت ها و عالمان شیعه زیادی از آنان برخاسته است.